

Singö Hembygdsförening 11 juli 2011

tidiga sommargäster

De allra tidigaste besökarna

Otrevliga besökare var danskar och ryssar som härjade och brände på öarna. I gamla dokument hittar man benämningen *besökare* på enskilda personer som kommit ut till Singö. Lägre tjänstemän i Sjö- eller Landtullen hade den titeln. De skulle gå ombord på fartyg för att upprätta en lista över vad som fanns i lasten. Resor i tjänsten till Singö var inte alltid så roliga. Komminister Per Raab hörde en gång en historia. En kontraktsprost i Knutby lär ha suckat och sagt när han skulle segla över en orolig Singöfjärd: "Då ryssen tog Åland, varför tog han inte Singö samt dikt?"

När blev Singö ett sommamöje – en plats för vila, avkoppling och motion? Från år 1860 finns ett nedskrivet minne av Carl Rupert Nyblom. Hans far hade ordinerats "uppfriskande luftombyte helst vid havet". Bårdomsvännen Richard Schram, som ägde marmorbruket på ön, föreslog Singö. Efter en lång resa från Uppsala till Grissehamn fick far och son på kvällen följa med i en segelbåt till Svartklubben. "Underbarare segling har jag aldrig varit med om" börjar C R sin beskrivning i dagboken. Vistelsen på Singö blev oväntat minnesrik. Hela åtta sidor får denna dryga månad i memoarerna. Orsaken är kanske inte i Singö i sig utan hans beundran för den gudomligt vackra och starka Anna, dottern till hyresvärdens - hon som rodde far och son från Svartklubben till Byviken.

De första sommargästerna

Läkarordination var orsaken till att Nybloms sökte sig ut i skärgården. Trots detta blev upplevelsen oväntat positiv för båda. Men när började familjer hyra i skärgården bara för att komma bort från den kvalmiga staden, leva i naturen, bada, fiska, plocka svamp och umgås helt enkelt?

Skepparen Anders Söderberg som ägde Västerängen på Fogdö fick ombord på ett segelfartyg ett brev från en granne i midsommartid 1889. Där stod

*Vi här på Fogdön är Gudskeärligt alla vid hälsan intill denna dag.
Och Hershäp är här som vanligt.*

Sommargästerna hade således kommit ut för sommaren och installerat sig i gårdarna på Fogdö. Professorskan som hyrde av Anders hälsade. "Hon är ännu ensam med sin jungfru och de två yngsta gossarna". I Alfred Janssons bok om Singö som kom ut för nästan 50 år sedan räknas "några bemärkta sommarvärdfamiljer på Fogdö" upp. Olle Norman i Rövarhamn som avtackas i boken var ättling i en sådan familj. Hovpredikanten Hammarsten som också omnämns har jag funnit vara morfar till Tove Jansson, muminböckernas författare. Hon skriver själv i boken Bildhuggarens dotter (1968): *Min morfar var präst och brukade predika för kungen. En gång imman hans barn och barnbarn och barnbarnsbarn uppfyllde jorden kom morfar till en lång grön äng som var kantad av skog och berg så att den liknade paradiset dal. Bara i ena ändan var den öppen i en havsvik för efterkommande att bada i.*

Kanske hade Fredrik Hammarsten den här uppenbarelse på Fogdö. Fogdöbor, som flyttat in från det karga Hällnäs kallade själva sin ö för ett *Kanans land* - ett förlovat land.

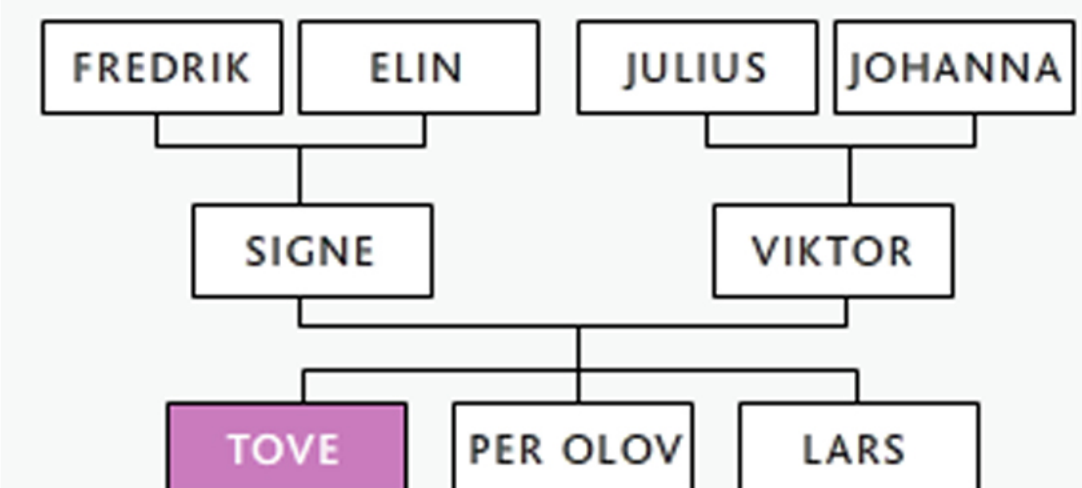
¹ CR Nyblom, En sjuttioårs minnen (1908). Han blev professor i Estetik och en känd kulturperson.

Från Yngve Anderssons Nyheter från Singö 2011

Fredrik Hammarsten
Från pastorsadjunkt, komminister och kyrkoherde avancerade Toves morfar till hovpredikant och kyrkoherde i Jakobs församling i Stockholm

SLÄKTEN JANSSONS

TOVE MARIKA JANSSON
9.8.1914 – 27.6.2001
Finlandssvensk författare, bildkonstnär, skämttecknare och serietecknare. Skapade de älskade muminböckerna, gjorde en mångsidig karriär både som författare och som bildkonstnär.

Bonden Anders Sandin i Norrgården, Fogdö, med hustru, piga, son och sonhustru med barn.
(Foto 1890-talet)

Den första stuga på Fogdö som hyste sommargäster lär ha varit f. fyrmästare Per Modins "lillstuga", den tiden ägd av bonden Sandin. Sommaren 1892 hyrdes den av fru Anna Maria Södermark, änka efter porträttmålaren Per Johan Södermark. Hos henne bodde hennes äldsta dotter Anna Maria, f. 1858 och amanuens vid Nordiska museet. Hon gifte sig 1894 med protokollsekreterare Adolf Magnét. — Ännu tidigare var änkeprofessorskan Holmgren sommargäst på Fogdö, ty efter vad hennes nu 87-åriga son, överjägmästare Anders Holmgren, berättar, kom hon dit med sina sex söner och en dotter redan 1888. — Bland andra mera bemärkta sommargäster på ön nämnas: dåvarande docenten och föreståndaren för Johannelunds missionsinstitut J. A. Kolmodin, hans efterträdare som missionsföreståndare kyrkoherde J. Lindgren samt hovpredikanten F. Hammarsten. Härav ses att bland Fogdös tidigare sommargäster funnos många representanter för kultur och kristen tro.

Från E. Alfred Janssons "Singö en roslagssocknes krönika:

sökte stillheten på den avlägsna ön såsom en välbehövlig avkoppling efter storstadens jäkt. Till de mera notabla hörde operasångare Stiebel. Även fyrmästare Uddman på Understen hade en bror Karl Johan som var operasångare, men eftersom han avled redan 1878 torde han ej ha hört till Singös sommargäster.

Flera lärarefamiljer hörde till de första sommargästerna. Lärarna hade långa sommarferier och voro ej beroende av tätare kommunikationer till Stockholm. Däremot satte de stort värde på de enkla och billiga levnadsvillkoren på ön och ej minst att fisket runt dess stränder och kobbar gav många gratismål. En av de första lärare som slog sig ner på Fogdö-Singö var Ludvig Norman, magister vid Johannelunds missionsinstitut. Redan 1892 hyrde han en stuga av bonden Sandin i Norrgården på Fogdö, men följande sommar bodde han med sin stora familj hos fiskare Pettersson i Riten i Söderhusen på södra Singö. Fiskbodarna där voro ett karaktäristiskt inslag i sommarbilden för Normans pojkar, av vilka 3 ännu äro barndomsöns trogna. Som sådan räknas de emellertid Fogdö, på vars sydostsida en av dem med stor hängivenhet och mycket arbete skapat sig ett tuskulum, vilket trots det förbryllande namnet Rövarhamn (minne från rysshärjningarna 1719?) särskilt om våra är ett sannskyldigt Eden med tusentals liljor, gullvivor, liljekonvaljer och orkidéer.

På själva Singö torde första sommargästerna ha slagit sig ner i Söderby och Norrvreta, helst i närheten av Singöfjärden och Singsundet. I vanliga fall upplåto bönderna och fiskarna sina egna stugor åt sommargästerna och höllo själva till godo med en bod, men det fanns också speciellt byggda sommarvillor. Till dessa hörde Annerstedts tidigare beskrivna Vreta, men även den ännu kvarstående Andersberg, belägen längre norrut vid Singöfjärdens strand. Villan uppfördes någon gång på 1880-talet av lotsen Anders Petter Söderholm (f. 1838) efter tidens smak i två våningar och med verandor. Sommartiden hyrde Söderholm ut villan och bodde själv i en mindre stuga mitt emot. Som den förste sommargästen nämnes en folkskollärare K. O. Malmberg. År 1921 försålde Söderholm — han var då 83 år gammal — sin villa till komministern i Stockholm Gustaf Kihlstedt (f. 1877). Han och hans hustru hade lärt känna Singö genom dåvarande föreståndarinnan, fröken De Besche, för sommarkolonien för sinnesslöa barn på Klippudden, och beslutade sig för att slå sig ner på den vackra ön. Kihlstedt har blivit trogen Singö i över 40 år och är alltså vid 85 års ålder vikarierande sommarpräst i Singö kyrka. För de tjänster han gjorde församlingen genom att hjälpa in en del singöbarn på Frimurarchemmet vid Kristineberg (numera nedlagt) erhöill han som gåva en tredje stuga, belägen på en hög udde av hans tomt, kallad "Fias stuga". I den njuter den gamle studenten — han går gärna i studentmössa! — ro och vederkvickelse av den vida utsikten och de vackra solnedgångarna!